БАКЫ. САҺИЛ БАҒЫНДА

ЈАЗЫЧЫНЫН ИЛК КИТАБЫ

ЈҮКСӘК СӘНӘТ НАМИНӘ

«Дүнја һаггында упузун нағыл» китабы онун көнч, истә'дадлы мүәллиф Орхан Фикрәтоғлунун һансы һисс вә дүјғуларла, һансы агыдә, мәсләк вә сөвги илә, дүнјаја, һәјата һансы бахышларла јашадығына адјан көстәрир. Китабы охујуб баша вурдуғдан сонра әлинә илк дәфә гәләм алан һәвәскардан даһа чох, нүхтәлашан, өзүнәмәхсус мөвзусу, идејасы, тәһкиҹән олан биткин бир јазычынын нәфәсини дујмаг олар. Бу јазычы исә әдәбијјата канч олмасына бахмајараг үрәји долу, дүнјанын тәрәфләри, дәрдләри илә јүкләнмиш јүксәк сәнәт наминә чалышмаг, јазыб-јаратмаг ешгі илә көлиб.

Орхан Фикрәтоғлу һәјатын заһири чәһәтләриндән даһа чох дәрин гатларына енмәји, ону бүтүн зиддијјәтләрә, мүрәккәбликләри, сирләри, мө'чүзәләри илә көстәрмәји севир. Бу дәрин гатлардакы дәрдләри, әзаблары, мәшәгәтләри, инсаны әзән, сыхан әдәләтсизликләри, мә'нәви изтираблары үчүн чыхартмага, онлары өзү үчүн, охуҹу үчүн аҗдынлашдырмага, мүхтәлиф фикирләр, мүһакимләр јүрүтмәји чалышыр. Һәјата кәләнләри өлөнә гәдәр инсанын кечдиҝи өмүр јолунда чох шеј баш верир, мүәллиф бу јолда хошбәхтлик, бәдбәхтлик кими чидди бир проблемлә даһа чох марагланыр, һәјат, өлүм, дүнјанын, өмрүн мә'насызлығы, пучлуғу, дүғулушла өлүмүн арасындакы фәргин белә көрүнмәмәси — бах, бунлардыр һекајәләриндән сүзүлүб көлән вә јазычыны нарahат едән мәсәләләр!

Балача бир ушаг һовузданы суја өзүнү дәрд-сәрини дағышыр, өлмәк арзусуну билдирир. Ушаг һара, өлмәк һара?! Ахы бунун сәбәби нәдир?! Бәлкә дә илк бахышда бу епизод гәриб, анлашылмаз көрүнә биләр. Лакин ушағын сонраҝы јанығлы сөһбәти охуҹуну сарсыдыр, тә'сирләндирир. Бу өлүм истәјинин нәдән доғдуғунун мәнијјәтинә, инчәлијинә гәдәр варанда бу истәјин тәбиилијинин дујмаг чәтин дејил. Ушаг һәјатда ону алчалдан, мәнлијини әзән илк әдәләтсизликләрә дөзө биләмир. Јахуд «Илаһә» адлы һекајәдә үчүнҹү синифдә охујан гызын өлүмү јандырычы вә кәдәрлидир. Истәр-истәмәз өз-өзүнә суал верирсән: ахы белә кәзәл бир гыз нијә јашамасын?! Бу гызы мүәллиф көзүмүздә елә ујчалдыр, елә севдирир ки, доғма баламыз кими. Онун атасынын, өмүсинин чәкдиҝи әзаб да, азтираб да бизим әзабымыза, азтирабымыза чевриллир.

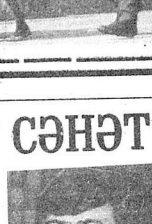

Китабын ән мараглы һекајәләриндән бири «Дуаларын дуасы» адланыр. Кинорежиссорун кечирдиҝи мә'нәви ағрылар, әзаблар, варлығыны бүрүјән бөһранлы вәзијјәт һекајәдә психолоҝи нүјансларла, инандырычы вә тәбии шәкилдә верилиб. Узун әјрылыдан сонра арвадынын кечәјарысы тәнкнәфәс ева гајытмасы епизоду сәнәткарлыг бахымындан өчүнҹүдүр. Гадын да ејни мә'нәви ағрыларла, әзабларла јашајыр, бу фәлакәтин, мүсибәтин баш вермәсиндә онун күнаһы чохдур; өз бәдән көзәллијини горумаг, етираф дүјғуларла јашамаг, ушаг истәмәмәк! Бу кечә онларын бир-бириндә говушмасы вә көлечәк өвладын хошбәхт олмасы арзусу илә јашамалары мүәјјән е'тибарла вә инамла бағлыдыр. «Әзиз атам» һекајәсиндә сүрүчүнүн анләсини көзмәјә апармаг сәадәтиндән, севинчиндән мәһрум олмасы вә буна имкан тапмамасы дәрдлиҝ, әзабдыр. Машын идарәчиси, сәнаиси исә ону чағырдығыр вә белә ликлә, көзәк севинчи јоха чыхыр. Бу адә әнәвәлат тә'сири бағышласа да, мә'насы дәринди, кәдәрлидир.

Јазычы инсаны, онун бүтүн варлығыны ачмаг, кәстәрмәк, бүтүн нөгсанлары, еләчә варлығын ејбәчәрликләри илә бирликдә көрмәк истәјир. Вагзалда көрдүјү гоча дилләнчи белә нәәсәриндән јаҗынмыр, онун дүшдүјү ачыначатлы, ағыр вәзијјәти тәсвир етмәкдән чәкинмир. Ахы дилләнчи дә инсандыр. Орхан Фикрәтоғлуну инсанын кимлиҝи, нәчилиҝи, вәзифәси, чинн, ад-саны марагландырмыр, дахилиндә кедән просесләри, сарсынтылары, бошлуглары, боғулмалары арашдырмаг, нәсә бир чыхыш јолу тапмаг истәјир. Һәјат вә өлүм проблем кими бүтүн һекајәләриндән гырмызы хәтт кими кечир. Јазычы һәјаты тәбии шәкилдә тәгдим едәндә мә'на да олур, фикир дә ајдынлашыр, тәсвир васитәләри дә бәдии мәһәтдән јүксәлир. «Инсан нәфәсі» һекајәсиндә вагзал ләвәһәләри елә чанлы, тәбии верилиб ки, белә јердә гоча дилләнчинин өзү кими башга гоча тәрәфиндән гутаба гонаг едилмәси мә'наны сәсләнир вә охуҹуну дүшүнмәјә вадар едир. Елә ки, һәјатдан, тәбиилиҝдән узаглашыр, сүнәлин нәзәрә чарпыр, мәтләб, мәгсәд, фікир гаранлыг галыр. Бир шеј дә дүшүнмәк лазымдыр ки, һәјат тәкчә зарыјан, өлүм истәјән, боғулан адамлардан ибарәт деј-јил. Бу мә'нада онун һекајәләриндә тәзәрарчылыг, ејни мотивләрин чәрчивәсиндә фырланмаг, ејни фикир вә мүһакимләри сәјләмәк кими мәһәтләр дә үзә чыхыр. Һаллбуки бу чәрчивәни дағытмаға мүәллифин һәр чүр бачарығы вә иманы вардыр. Орхан Фикрәтоғлу башга инсанлары да көрмәли, танымалы, онларын да өзүнәмәхсус дәрдләринин, өзабларынын һаггында дүшүнмәлидир. «Ретро» вә «Һәјат» һекајәләриндәки мотивләр, суал-чаваблар саә́дәләнә тә'сир бағышлајыр, «Дүнја нәдир», «хошбәхтлик нәдир» кими суаллара верилән чаваблар сүн'илијјир, мүәррәд характер алыр.

Һекајәләрин дили күчлүдүр, образлыдыр, бәдиидир, бунла көрә тәнкиҝ шириндир, дузлудур, көнч јазычынын тәсвирләриндә бир ағырлыг, сиглет, тәмкин вар, бу сәбәбдән тәсвирчилик, һадисәчилик онун јарадычылығына һаким кәсилә биләмир. Бә'зән диг-тәтсизлиҝи үзүндән «мыхлардан асылмыш кәзмунчуглары, дуалар, парча кәсикләр асылмышды» кими јеңдәмсиз, дуз сәсләнмәјән чүмләләр тәәссүф доғурур. Шәхси фикир вә мүлаһизәләри бә'зән тәкрар кими сәсләнир, јеринә дүшмүр, һәтта риторика тә'сири бағышлајыр.

«Дүнја һаггында упузун бир нағыл» китабы онун мүәллифинин күчлү гәләмә малик олдуғуну көстәрдиҝи үчүн јүксәк сәнәт наминә кәләчәкдә даһа кәзәл вә парлаг әсәрләр јарадачағына, бу јолда һәр чүр фәдакарлыға һазыр олачағына биздә бөјүк үмид ојадыр.

Т. МАҺМУД.